

Васи́лий Чура
(Львов)

**Областной комитет КПУ Ровенской области
и попытки подписания нового союзного
соглашения в 1990 – 1991 гг.**

Развертывание национально-демократическое, а потом и антикоммунистического движения в СССР в конце 80-х гг. прошлого века поставило под сомнение целесообразность существования такой страны. Пролонгация общесоюзного соглашения расценивалась Ровенским обкомом КПУ как средство собственного политического выживания.

Ключевые слова: компартапарат, национально-демократическое движение, союзное соглашение, противостояние.

Vasyl Chura
(L'viv)

**The Rivne Regional Communist Party Committee
and the Attempts of Signing the Union Agreement
in 1990 – 1991**

The expansion of the national and democratic, then anticommunist movement in the USSR at the end of the 1980ths questioned the rationality of the existing of the country as such. The prolongation of the general union agreement was regarded as a means of personal surviving of the regional communist party stuff.

Key words: communist party stuff, national and democratic movement, union agreement, opposition.

УДК: 94 (477.85)«19»

А.Ю. Дмитрук
(Тернопіль)

**ПРОБЛЕМА ЧОРНОМОРСЬКОГО ФЛОТУ
У РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ
У 1991–1997 рр.**

У статті автор поставив за мету проаналізувати проблему Чорноморського флоту у російсько-українських відносинах у 1991–1997 рр. та охарактеризувати основні шляхи її вирішення.

Автор стверджує, що головною метою, яку переслідувала Росія у розв'язанні проблеми ЧФ, – зберегти за собою флот і всю систему його базування в Криму для того, щоб здійснювати військово-політичне забезпечення реалізації своїх територіальних претензій на Крим, а також реалізувати свої військово-політичні і військово-стратегічні інтереси, пов'язані із захистом південних регіонів Росії і здійснення впливу у балканському і середземноморському регіонах. У зв'язку з цим закономірно, що головна мета України полягала в тому, щоб: 1) мати власні військово-морські сили, здатні забезпечити захист морських комунікацій та південних кордонів держави; 2) нейтралізувати дії Росії щодо реалізації її територіальних претензій на місто Севастополь та Крим загалом.

лізації її територіальних претензій на місто Севастополь та Крим загалом.

Ключові слова: Чорноморський флот, Крим, Севастополь, Росія, військово-морські сили, угода.

Однією із проблем, яка заважала (і заважає) налагодженню рівноправних, взаємовигідних відносин між Україною і Росією на початку 90-х років ХХ ст., була проблема Криму, Севастополя та Чорноморського флоту. Якщо зупинитися на останній проблемі, то найбільш гостро постало питання про розподіл інфраструктури Чорноморського флоту.

Називаним вище питанням регулярно, впродовж усього періоду з 1992 р. присвячували свої статті дослідники, прагнучи, проаналізувавши ситуацію, спробувати знайти правильне їх вирішення¹. У цьому контексті особливо варто виділити наукове дослідження «Крим – не тільки зона відпочинку»², в якій автори, а серед них і доктор юридичних наук, професор В.Буткевич, з огляду на територіальні претензії Росії на Кримський півострів, Севастополь та ЧФ, розглядають ці проблеми в міжнародному та правовому аспекті і на архівному матеріалі доводять безпідставність територіальних претензій до України. Правові питання висвітлювалися і у статті М.Копиленко та О.Копиленко³.

Значна увага досліджуваній проблемі приділялася на різноманітних конференціях та круглих столах⁴, на яких обговорювалися різні аспекти вирішення питання розподілу ЧФ та політики України і Росії у Чорноморському регіоні.

На початку 90-х рр. минулого століття внаслідок боротьби України і Росії за ЧФ останній став у суспільній свідомості значної частини українського народу символом утвердження незалежності України.

Головною метою, яку переслідувала Росія у розв'язанні проблеми ЧФ, було: зберегти за собою флот і всю систему його базування в Криму для того, щоб здійснювати військово-політичне забезпечення реалізації своїх територіальних претензій на Крим, а також реалізувати свої військово-політичні і військово-стратегічні інтереси, пов'язані із захистом південних регіонів Росії і здійснення впливу у балканському і середземноморському регіонах. У зв'язку з цим закономірно, що головна мета України полягала в тому, щоб: 1) мати власні військово-морські сили, здатні забезпечити захист морських комунікацій та південних кордонів держави; 2) нейтралізувати дії Росії щодо реалізації її територіальних претензій на місто Севастополь та Крим загалом.

У процесі розвитку конфлікту навколо ЧФ у залежності від можливостей і ресурсів обох сторін змінювалися позиції Росії та України, критерії та варіанти домовленостей. Більше того, питання ЧФ стало своєрідним індикатором загального стану українсько-російських взаємин та сили позицій

кожної з сторін. Позиції України та Росії щодо вирішення чорноморської проблеми визначалися міжнародною активністю обох країн, а також конкретними інтересами їх лідерів.

У січні-серпні 1992 р. основу кризи навколо ЧФ створили різні тлумачення Мінських угод зі створення Співдружності Незалежних Держав (далі – СНД). Згідно з цими угодами стратегічні сили СРСР підлягали включенню в СНД. Російська позиція і позиція керівників Збройних Сил СРСР була пов'язана з розширеним тлумаченням поняття «стратегічні сили» (усі сили і засоби, що забезпечують розв'язання стратегічних завдань), куди входив увесь ВМФ СРСР. Позиція Москви базувалася на концепції заміни Союзу новою конструкцією (СНД) під фактичним російським керівництвом, у тому числі у військовій галузі. Командування ВМФ СНД визнавало право України винятково на створення сил берегової охорони і пропонувало для цього дві бригади бронекатерів і вертолітний полк⁵.

Українська позиція була заснована на іншому, вузькому тлумаченні поняття «стратегічні сили» (тільки ядерні сили), що тимчасово передавалися б СНД до вивозу в червні 1992 р. тактичної ядерної зброї з території України. Українська позиція відповідала ставленню Києва до СНД як до механізму «цивілізованого розлучення», в тому числі у військовій галузі і формуванню повноцінних ВМС України. З урахуванням внеску України у створення військово-морських сил СРСР і частки ЧФ у ній (відповідно 18% і 12,5%) Київ претендував на велику частину флоту, дислоковану на території України.

Сторони вперше застосували засоби політичного тиску й односторонні дії: спроби приведення ЧФ до української присяги в січні 1992 р., «перехресні» укази президентів про узяття флоту під свою юрисдикцію (квітень). Відомо, що в січні 1992 р. з'явився т.зв. «меморандум Лукіна», який рекомендував використовувати «кримську карту» для тиску на Україну⁶.

Переговори офіційних делегацій Росії та України стосовно ЧФ в Києві, Москві (січень), Одесі (травень) виявили також принципи розходження в розумінні основного змісту проблеми сторонами: як технічної, майнової (Україна), так і військово-стратегічної (Росія)⁷.

Негативна позиція України стосовно військової інтеграції в рамках СНД і процес створення ВМФ Росії остаточно перевели проблему ЧФ на рівень двосторонніх відносин. У цих умовах не одержали підтримку ініціативи Головному ОЗС СНД, маршала авіації Є. Шапошникова про виділення Україні 20% корабельного складу ЧФ, офіцерських зборів ЧФ про створення двох флотів під єдиним командуванням⁸.

У серпні 1992 – серпні 1993 рр. сторони прийшли до компромісу, стрижнем якого (Ялтинські уго-

ди) був принцип розподілу флоту порівну, створення на його основі ВМФ Росії і ВМС України на Чорному морі, а також спільне керування, зміст і комплектування ЧФ впродовж перехідного (до 1995 р.) періоду. У тлумаченні самого поняття «перехідний період» спостерігалися істотні розбіжності. Для Росії це означало збереження ЧФ єдиним до 1995 р., для України – його розподіл до цього ж терміну. Таким чином, і після Ялти збереглися суперечності і можливості для конфліктів, взаємних обвинувачень в односторонніх діях, що, у свою чергу, робило угоди вразливими, ускладнювало забезпечення їм «домашньої» підтримки. Зазначені обставини поряд із соціально-економічними проблемами, що загострилися в Україні, викликали влітку 1993 р. нову кризу навколо ЧФ (підняття Андріївських прапорів на допоміжних кораблях флоту і їхній фактичний перехід під юрисдикцію Росії)⁹.

У нову «чорноморську кризу» Росія і Україна вступили в істотно змінених умовах. До літа 1993 року для Росії стала очевидною надзвичайна внутрішня слабкість України (руйнування економіки, загострення політичної боротьби і безпрецедентне падіння авторитету влади, наростання заборгованості перед Росією, насамперед за енергоресурси). Спокуса посилити свою позицію на ЧФ підкріплювалася для Кремля необхідністю ефективного удару по внутрішніх опонентах, насамперед у Верховній Раді, що оголосили російську юрисдикцію над Севастополем у 1993 р. Жорсткість російської позиції виразилася у висуванні концепції «умовного розподілу» флоту з передачею Росії всього ЧФ і кримських баз (теоретична частка України в ЧФ ліквідувалася в рахунок погашення боргів Києва Москві). Для реалізації цієї концепції на переговорах у Массандрі на початку вересня 1993 р. Росія широко використовувала економічні (борги) і політичні (кримська проблема) інструменти тиску¹⁰.

Массандрівські угоди Російська Федерація поспішила оголосити своєю перемогою. Водночас українська сторона хоча і з запізненням, знову взялася до маневрування, оголосивши ці документи лише декларацією про наміри, зовсім інакше трактуючи їхній зміст: продаж Росії частини української частки ЧФ і довгострокова оренда кримських баз. Вся ця складна політична конструкція творилася з метою зберегти за Росією контроль над Чорноморським флотом. Це давало їй змогу значною мірою відновити традиційну геостратегічну ситуацію на південному і південно-східному напрямках¹¹.

Із такими проблемами Україна і Росія увійшли в четвертий період переговорів, що тривав з 1995 до травня 1997 р. Невирішеність цих питань призвела до проведення переговорів у м. Сочі 7-9 червня 1995 р.¹²

Сочинські переговори у червні 1995 р. відзначалися значно більшим розумінням з боку делега-

ції РФ. До цього часу помітно змінилася психологічна ситуація на зустрічах. Розмова більше не нагадувала зустріч старшого і молодшого братів. Перелом відбувся, коли стало очевидно, що Україна далі не відступить. Угода, яку було підписано в Сочі президентами Л. Кучмою і Б. Єльциним, дозволяла:

- вилучити статтю, яка посилено нав'язувалася, стосовно розподілу місць базування для ВМС України. Вдалося переконати росіян у тому, що вибір місця базування Українського флоту на власній території не є предметом переговорів з Росією. Україна це питання розв'яже сама;

- зафіксувати «найбільш взаємовигідну» для сторін вихідну дату визначення становища флоту при його поділі – 3 серпня 1992 р. Станом на цей день ділилося все майно ЧФ. Це була дата підписання в Ялті першої угоди по ЧФ;

- відстояти формулювання, що стосується «розміщення основної бази ЧФ РФ у місті Севастополі». Російська сторона наполягала на тому, що формулювання повинно бути таким: «Севастополь є головною базою ЧФ РФ», що допускало передачу Росії всієї інфраструктури в місті, та й міста з громадянами України теж;

- підтвердити поділ усього майна флоту в співвідношенні 50% на 50%, а плавзасобів 18,3% – Україні, і 81,7% – Росії. Що стосується нерухомого майна флоту, то право розв'язання цього питання було делеговано урядам сторін¹³.

Передача такої кількості суден Росії була визначена раніше і вона зробила флот Росії надто великим для тодішньої політичної ситуації, а флот України виявився занадто малим. Ця угода дала Росії підставу говорити про довгострокове базування в Севастополі, тому що в Чорному морі не існує інших портів, здатних розмістити таку армаду¹⁴.

1996 рік характеризувався певними змінами. Сутички російських моряків на території Кримського півострова з правоохоронними органами України призвели до того, що 27-28 травня відбулося засідання спільної українсько-російської комісії з питань співробітництва у Москві, де велися переговори про узгодження трьох текстів договору стосовно розподілу ЧФ. Досягнення домовленостей цих договорів уможливило їх підписання. Та, незважаючи на це, Б. Єльцин впродовж 1996 р. демонстративно кілька разів переносив дату підписання угод із Україною¹⁵.

Однак у 1997 р. намітилися докорінні зміни у розв'язанні цього питання. Під час засідання змішаної комісії 18-28 травня 1997 р. головами урядів Росії та України було досягнуто домовленостей та підписано «Угоду про параметри розподілу Чорноморського флоту», «Угоду про взаєморозрахунки, пов'язані з розподілом Чорноморського флоту» та «Угоду про перебування Чорноморського флоту РФ на території України». Підписані угоди

задовольнили обидві сторони. Це створило умови для подальшої співпраці обох країн у Чорноморському регіоні. Для регулювання умов тимчасового перебування ЧФ РФ на території України було створено змішану міждержавну комісію¹⁶.

У цих угодах найгострішими виявились питання розміщення військового флоту Росії на території України і питання розміру орендної оплати. Поділ рухомого майна ЧФ, передбачений Угодою про параметри поділу ЧФ і трьома додатками до неї, де зберігається принцип поділу навпіл. Стосовно місця базування, то Україна погодилася на символічну з військової точки зору, але важливу політичну присутність ВМС України разом з ЧФ РФ у Стрілецькій бухті. Водночас Росія, – крім Севастопольської та Південної бухт, де налічувалося 512 місць для стоянок військових кораблів, а цього достатньо для ЧФ РФ, – отримала ще й Карантинну бухту. Це, очевидно, було зроблено для того, щоб зупинити початок провокаційних виступів, оскільки, не маючи повної інформації про зміст підписаних документів, російські політики стали малювати жахливі картини блокування українськими кораблями російських ВМС. Інші бухти розподілялися таким чином: Омега – дача командувача ЧФ РФ, Камишова – риболовецький флот України, Козача – бригада морської піхоти ЧФ РФ, Балаклавська – ВМС України. Здається, все вирішено. Було домовлено, що базування ЧФ Росії на території України триватиме на умовах оренди як «земельних ділянок», так і «об'єктів берегової інфраструктури» впродовж «20 років» з можливим продовженням «на наступні п'ятирічні періоди», «основна база ЧФ РФ знаходиться в м. Севастополь»¹⁷, – ось декілька ключових положень домовленостей. Однак дивує те, що в угодах та додатках до них немає переліку майна України, яке передається в оренду ЧФ РФ. Ряд експертів (С.Кудряшов, С.Одарич та інші) вважає, що, виходячи з назви міждержавної угоди (Про параметри поділу ЧФ) і з назв додатків №2 і №3 (об'єкти ЧФ РФ) однозначно випливає, що «перелічені об'єкти і земельні ділянки є власністю ЧФ РФ», оскільки документи не містять жодного з необхідних атрибутів договору оренди, не існує поняття «орендна плата», не визначена вартість майна, не передбачена відповідальність ЧФ РФ за його збереження, не підтверджено, що ЧФ Росії зобов'язаний повернути майно і земельні ділянки після закінчення терміну дії цієї угоди.

Про термін оренди для базування російського ЧФ в Севастополі українська громадськість дізналася ще наприкінці 1996 р. від російського прем'єра, який назвав 20 років, можливо потім термін буде продовжено ще на 20. І в принципі, за підрахунками фахівців, 20-25 років є доволі оптимальним терміном, оскільки залишати російський флот в Севастополі на 5 років – це означає дати можливість лише використати інфраструктуру без

її відновлення. Більш довгий термін вимагатиме хоча б часткових російських інвестицій у розвиток цієї інфраструктури. Проте існувала думка, що і 20 років – це дуже малий термін для появи бажання вкладати гроші у розвиток флоту. Логічнішим був би термін у 49, а ще краще – 99 років. Тому в російській пресі українсько-російські домовленості щодо розподілу ЧФ називають «великою перемогою України».

Стосовно фінансових розрахунків, то загальна цифра заборгованості в процесі переговорів визначалась від 2,5 млрд. до 4,5 млрд. дол. США (\$). І лише 28 травня 1997 р. з'явилася узгоджена сума – 3,074 млрд. \$. Таким чином, Росія платить країні за бухти, землю, інфраструктуру 97,75 млн. \$ на рік. Це, безумовно, поступки з обох сторін, але щоб їх порівняти наведемо такі цифри: Росія хотіла зупинитися на сумі в 72 млн. \$, куди б входила оренда землі (53,95 млн. \$), використання радіочастот (4,6 млн. \$) та екологічні платежі (0,2 млн. \$). За інфраструктуру пропонувалось не платити взагалі. У свою чергу, Україна вимагала 424,7 млн. \$, цілком обґрунтовуючи аргументацію суми. Тож чи поступка це з боку України? Ряд експертів вважають, що це був «грабунок серед білого дня». До цього вони наводять ще один приклад, на основі якого можна оцінити втрати і здобутки України. Якщо порівняти визначену суму – 521 млн. \$ – із тією, яка передбачалася проектом цієї ж угоди від 23 серпня 1995 р. – 2992,78 млн. \$, то поступливість України оцінюється в 2,5 млрд. \$.¹⁸ Цілком зрозуміло, що вага підписаних прем'єром угод, вимірюється далеко не фінансовими розрахунками, адже раніше з метою усунення небезпечного вогнища нестабільності, одні з українських політиків пропонували взагалі віддати флот і Севастополь Росії, інші пропонували брати за оренду символічну плату – один долар, задовольнившись самим фактом укладення державного договору між Україною і Росією.

Водночас в обох країнах знайшлися окремі державні діячі та політичні сили, які звинуватили учасників переговорного процесу у зраді національних інтересів. Почались підрахунки, хто виграв, а хто програв, кому договір більш потрібний, а кому менше. Але цього разу їхніх спільних зусиль виявилось замало, щоб усьоме зірвати приїзд Б.Єльцина до України. Однак їхня оцінка домовленостей не змінилася¹⁹. Так, лідер КПРФ Г.Зюганов назвав підписання документів стосовно ЧФ «знищенням Чорноморського флоту». Голова Народного Руху України В.Чорновіл вважав підписані угоди «великою і невігідною поступкою з боку України», а лідер фракції «Республіканська партія Криму» парламенту автономії С.Цеков заявив, що підписання домовленостей щодо ЧФ є «зрадою інтересів Росії та тих росіян, які живуть за її межами». Проте існує чимало й протилежних думок²⁰: Голова Російської спілки промисловців і підприємців

А.Вольський висловив чисто прагматичну позицію, суть якої в тому, що «прийшов час ставити крапку в переговорному процесі стосовно ЧФ», оскільки невирішеність проблеми «стала гальмом для подальшої економічної інтеграції і добрих політичних відносин»; секретар Ради національної безпеки та оборони України В.Горбулін вважав, що підписані документи є «величезним успіхом», котрий став можливим завдяки «величезному компромісу з обох сторін», а тодішній Голова Верховної Ради Криму А.Гриценко назвав підписання угод «великою історичною подією для двох братніх народів».

Основними вадами угод щодо Чорноморського флоту більшість українських експертів вважає: 1) збереження іноземної військової присутності на території України (63%); 2) збереження потенційної загрози територіальній цілісності України (37%); 3) невідповідність курсу на інтеграцію України до європейських структур безпеки (27%)²¹.

Таким чином, і Україну, і Росію підписані угоди щодо ЧФ могли задовольнити тільки як компроміс, або, як це назвали президенти, «паритет інтересів», але не як бажаний рівень співробітництва, оскільки обидві сторони хотіли для себе більшого. У зв'язку з цим Україна мусила змиритися з тим, що за оренду Севастополя їй платять так мало, а Росії доводилося звикати до статусу гостя в Криму, що російському менталітету дається важко. (Нині цьому менталітету настало полегшення, бо росіяни впевнені, що ЧФ РФ залишиться там назавжди).

¹ Жангожа Р., Негель Л. Гострі шляхи україно-російсько-турецького трикутника // Віче. – 1999. – № 11. – С. 92–100; Лукінюк М. Україна–Крим–Росія: сучасність на тлі минулого, або Старі міфи та нова реальність взаємин. – К.: Бібліотека України, 2001. – 351с.; Мельничук І. Проблема Чорноморського флоту в україно-російських відносинах та основні етапи її вирішення // Нова політика. – 1995. – № 2. – листопад-грудень. – С.8–12.

² Крим – не тільки зона відпочинку. – Львів: Поклик сумління, 1993. – 103с.

³ Копиленко М., Копиленко О. Межі компетенції. Проблеми правового статусу Криму – пошук варіантів / Політика і час. – 1996. – № 11. – С. 47–53;

⁴ Глебов В.В. Політика в Чорноморському регіоні в контексте україно-російських відносин / Російсько-українські відносини: преемственность и развитие. Матер. міжд. конф. «Круглий стол російських і українських учених» (23–24 мая 1996 г.). – Одеса: «А-ТЕКС», 1996. – С. 21–27; Глебов В.В. Современная политика в черноморском регионе / Російсько-українські відносини: проблеми і перспективи. Матер. міжд. конф. «Круглий стол російських і українських учених» (12–14 мая 1994 г.). – Одеса: Логос, 1994. – С. 12–14; Курпас Ю. Українсько-російські відносини через призму територіальних проблем: визначення статусу Чорноморського флоту і м. Севастополя (правова оцінка) // Київський університет як осередок національної духовності, науки, культури.

– Матер. наук.-практ. конф., присвяч. 165-річчю ун-ту. – К.: Вид. Центр КДУ, 1999. – Ч. I. – С. 90–94; Райнов П.Я. Проблема Черноморського флота в російсько-українських отношениях / Российско-украинские отношения: проблемы и перспективы. Матер. межд. конф. «Круглый стол российских и украинских ученых» (12–14 мая 1994 г.). – Одесса: Логос, 1994. – С. 36–44

⁵ Гарань О., Коваль Я., Шевчук А. Україна та Крим в російських геополітичних концепціях // Політична думка. – 1994. – № 3. – С. 71

⁶ Білоблещкий М.П., Бодрук О.С. Україна та Росія у системі міжнародних відносин: стратегічна перспектива: Рада національної безпеки, Національний Інститут проблем міжнародної безпеки. – К.: НІПМБ, 2001. – С. 121.

⁷ Україна і Росія в новому геополітичному просторі: аспекти взаємодії. За матеріалами «круглого столу» // Віче. – 1995. – №7. – С. 136]

⁸ Білоблещкий М.П., Бодрук О.С. Вказ. праця. – С. 25.

⁹ Маначинський О.Я. Сучасні воєнно-політичні відносини України із суміжно прилеглими державами / Рада нац. безпеки при Президенті України, Національний інститут стратегічних досліджень. – К.: НІСД, 1996. – С. 73.

¹⁰ Российско-украинские отношения: проблемы и перспективы: Материалы международной конференции «Круглый стол российских и украинских ученых (12–14 мая 1994 г.)» / Центр международных исследований Одесского гос. ун-та. – Одесса: Логос, 1994. – С. 21.

¹¹ Украина и Россия: Основные направления внешнеполитической деятельности: Материалы международной конференции «Круглый стол российских и украинских ученых (15–16 апреля 1993 г.)» / Одесский гос ун-т., Центр по изучению внешнеполитических концепций. – Одесса: Логос, 1994. – С. 29.

¹² Литвин В. Політична арена України: дійові особи та виконавці. – К.: Абрис, 1994. – С. 11

¹³ А що нам робити з Росією? З «круглого столу» в ред. журналу на тему: Україна і Росія: двосторонні відносини чи стратегія партнерства // Політика і час. – 1996. – № 3. – С. 9–11.

¹⁴ Нагорна Л. Парадокси геополітики і листки етностики: українсько-російський контекст // Віче. – 1998. – № 7. – С. 33–34.

¹⁵ Антонюк О. У сфері етнополітики: збереження територіальної цілісності пріоритетний, регіональний інтерес України та Росії // Політика і час. – 2000. – №9–10. – С. 62–67;

¹⁶ Пирожков С.І. Українсько-російські відносини у Євроатлантичному інтер'єрі // Політична думка. – 1999. – № 3. – С. 87.

¹⁷ Кудряшов С., Одарич С., Оробець Ю. Карта Севастополя: триумф президентів, трагедія України. Експертна оцінка 25 червня 1997 р. – К.: Фонд «Українська перспектива», 1997. – С. 22.

¹⁸ Кудряшов С., Одарич С., Оробець Ю. Вказ. праця. – С. 28.

¹⁹ Оцінка угод по Чорноморському флоту // День. – 1997. – 31 травня. – С. 2.

²⁰ Оцінка угод по Чорноморському флоту – С. 2.

²¹ Аналіз зовнішньої політики України. (За результатами опитування експертів) // Політика і час. – 1997. – №10. – С. 47.

А.Ю.Дмитрук
(Тернопіль)

Проблема Черноморського флота в російсько-українських отношениях в 1991–1997 гг.

В статье автор поставил цель проанализировать проблему Черноморского флота в российско-украинских отношениях в 1991–1997 гг. и охарактеризовать основные пути ее решения.

Автор утверждает, что главной целью, которую преследовала Россия в решении проблемы ЧФ, было: сохранить за собой флот и всю систему его базирования в Крыму для того, чтобы осуществлять военно-политическое обеспечение реализации своих территориальных претензий на Крым, а также реализовать свои военно-политические и военно-стратегические интересы, связанные с защитой южных регионов России и осуществления влияния в балканском и средиземноморском регионах. В связи с этим закономерно, что главная цель Украины заключалась в том, чтобы: 1) иметь собственные военно-морские силы, способные обеспечить защиту морских коммуникаций и южных границ государства; 2) нейтрализовать действия России относительно реализации ее территориальных претензий на город Севастополь и Крым в целом.

Ключевые слова: Черноморский флот, Крым, Севастополь, Россия, военно-морские силы, договор.

Dmytruk A.J.
(Ternopil')

The Problem of the Black Sea Fleet in the Russian-Ukrainian Relations in the 1991-1997

In the article the author has set a goal to analyze the problem of the Black Sea Fleet in the Russo-Ukrainian relations in the 1991-1997 biennium and describe the main ways of addressing it.

The author argues that the main objective was being pursued by Russia in solving the problems of the Black Sea Fleet – to reserve fleet and its entire system based in the Crimea in order to achieve political and military support of its territorial claims on Crimea, but also realize their military political and military-strategic interests related to the protection of the southern regions of Russia and of influence in the Balkans and Mediterranean regions. In this regard, naturally, that Ukraine was the main purpose is to: 1) have their own naval force able to protect the marine communications and southern borders of the state, 2) neutralize the actions of Russia towards the achievement of its territorial claims on the city of Sevastopol and Crimea as a whole.

Key words: Black Sea Navy, the Crimea, Sevastopol, Russia, naval forces, treatment.